

למיעוט, ללמדנו שרק אם שחט את האשם לשמו הוא כשר, אבל אם שחטו שלא לשמו הרי הוא פסול!

אמר לו רבי יהושע: שונה "הוא" האמור בחטאת ובפסח מ"הוא" האמור באשם, שהרי חטאת שנאמר בה המיעוט "היא", הוא נכתב בשחיטה, ולפיכך נדרש המיעוט כך: חטאת היא – לשמה כשרה, שלא לשמה פסולה. וכן בקרבן פסח נאמר בו מיעוט "הוא" בזביחה, ודרשינן "זבח פסח הוא" – אם זבחו לשמו כשר, ואם זבחו שלא לשמו פסול.

אבל בקרבן אשם לא נאמר בו מיעוט "הוא" אלא לאחר הקטרת אימוריו. ולפיכך אי אפשר ללמוד ממנו ששינוי קודש פוסל בו, שהרי הוא עצמו שלא הוקטרו אימוריו כלל הרי הוא כשר, משום שכבר התכפרו בעליו בזריקת הדם, וכל שכן שאם הקטירם שלא לשמם שלא יפסלו את הקרבן ולא יעכבו את הכפרה. וממילא אי אפשר ללמוד מהקטרת אימוריו של האשם לשחיטתו ששינוי קודש יפסול בו.

אמר לו רבי אליעזר: הרי הוא אומר, בפרשת זאת תורת האשם, "כחטאת כאשם" – תורה אחת להם". הקיש הכתוב אשם לחטאת לומר לך, מה חטאת ששחטה שלא לשמה פסול הקרבן⁽¹⁾, אף

אחרת שזמנו קבוע, ולפיכך שלא לשמו פוסל בו, תאמר באשם שיכול להביאו בכל זמן.

אמר לו רבי אליעזר: אם כן, חטאת תוכיח שאין זמנה קבוע, ובכל זאת היא פסולה אם שחטה שלא לשמה.

אמר לו רבי יהושע: חזורני חלילה, לפרוך את הלימודים משני הצדדים: שאין ללמוד מחטאת משום שדמה ניתן למעלה, ואין ללמוד מפסח משום שזמנו קבוע. [ולקמן מקשינן שילמד רבי אליעזר משניהם יחד "במה הצד"].

חזר רבי אליעזר ודנו דין אחר: חטאת נאמר בה בשחיטת השעיר של הנשיא "ושחט אותו במקום אשר ישחט את העולה לפני ה' – חטאת הוא", ודרשינן תיבת "הוא" כמיעוט, ללמד כי רק אם שחטה לשמה כשירה, אבל אם שחטה שלא לשמה פסולה. וגם בקרבן פסח נאמר בו "ואמרתם זבח פסח הוא", ודרשינן מ"הוא" שרק אם נזבח לשמו הרי הוא כשר, ואם נזבח שלא לשמו הרי הוא פסול.

ואם כן אף אשם, כיון שנאמר גם בו "אשם הוא" יש לדרוש ממנו כמו בחטאת ובפסח ש"הוא" נאמר

נחשב "כנגד היסוד". וראה פירוש הראב"ד לתוי"כ [חובה ג ואחרי מות ח]

וראה בחידושי הגר"ד [בסוף ח"ד מכתבי הגר"ז סימן כה] שהוכיח מדברי רש"י שהרשת עושה את שני חלקי המזבח כשני מקומות חלוקים. שהרי אין ראייה מהדין שנאמר בדמים הניתנים למעלה שאינם ניתנים למטה – שגם הניתנים למטה אין ניתנים למעלה, אלא רק משום שמחיצת הרשת קובעת שהעליין והתחתון הם כשני מקומות נפרדים, ואין כל המזבח מקומו של הדם.

1. בשטמ"ק [אות ד] הקשה הרי בחטאת לא נאמר שצריך לחשוב לשמה למצוה, אלא רק לעיכובא, ואילו למצוה ילפינן משלמים, ואם כן אין מקור למצוה באשם, כי מההקש לחטאת אינו יכול ללמוד כיון שאין למדין מן הלמד. ותיירץ שלמצוה למדנו לאשם מההקש לכל הזבחים, ורק לעיכובא הוצרך הלימוד מחטאת.

ומקושייתו מוכח כמבואר לעיל [ח ב בהערות לתוד"ה חטאת, ועוד] שכל הפסול במחשבת שלא לשמה הוא משום שלא קיים את המצוה, ולפיכך אי אפשר ללמוד שמעכב אלא אחר שלמדנו שיש בו מצוה לחשוב לשמה.

ולעומת זאת לקמן [סד ב ד"ה בהמה] לגבי דם עולת בהמה שניתן למטה, הביא מיעוט מקרא, דכתיב בחטאת "המחטא אותה", אותה דמה למעלה ואין אחרת דמה למעלה. והגר"ז נקט שאין זו סתירה, אלא שלא נודע עדיין המיעוט מ"אותה" עד המסקנא. וראה פירוש הרא"ש בריש מסכת קינים.

והרמב"ם בפירוש המשנה [שם] כתב שמקום נתינת דם חטאת בהמה הוא להיפך ממקום נתינת דם עולת בהמה, והמקור לכך ממה שמצינו בעולת וחטאת העוף "לפי שהעולה מיוחדת ליסוד, רצה לומר מה שנאמר יסוד מזבח העולה, והיסוד בתחתית המזבח". ולכאורה תמוה מנין מקורו של הרמב"ם לדרשה זו.

וביאר הגר"ז [בפ"ה ממעה"ק ה"ט] שדין זריקה כנגד היסוד אינה רק "כנגדו", אלא שצריך ליתנה על היסוד, וכל המקום שנגדו נחשב כיסוד, ומחיצת חוט הסיקרא אינה רק לדיני הזריקה, אלא שמעליה נחשב "קרנות המזבח" ותחתיה "יסוד", ונמצא שדם עולה נורק למטה וכנגד היסוד מאותו דין, ולכן נקט הרמב"ם שהמקור שזריקתה למטה נלמד ממה שצריך לעשותה כנגד היסוד. והראיה לזה ממה שאמרו להלן [פ"א א] לגבי שירים שאם ניתנו למעלה לא יצא, אף שלא נאמר בהם אלא "כנגד היסוד" ואין בהם דיני זריקה למעלה. ובהכרח שמחיצת חוט הסיקרא קובעת שאין החלק העליון של המזבח

לשמה, ואין ללמוד מהם על אשם, שהוא קל מהם, שכן אין בו צד כרת.

אמר מר [בתחילת הברייתא, כאשר אמר רבי אליעזר שיש ללמוד אשם מחטאת]: **אמר לו רבי יהושע – לא. אם אמרת בחטאת שנפסלת שלא לשמה, שכן דמה ניתן למעלה מחוט הסיקרא.**

ומקשינן: **ולוימא ליה רבי יהושע** לרבי אליעזר חילוק אחר בין אשם לחטאת – **לא. אם אמרת בחטאת שיש בה צד חמור שכן נכנס דמה לפני ולפנים** [כגון ביום הכיפורים]. תאמר באשם שדמו נזרק רק על המזבח החיצון?! [נפירכא זו עדיפה, כי הכנסת דמה לפני מוכיחה שהיא קדושה יותר ונחשב כחומרא, מה שאין כן נתינת דמה למעלה, שאינו אלא סימן מקום ומעלה, אבל אין בו קדושה יתירה] (4).

ומתריצין: כי פסול חטאת שלא לשמה ששינוי במשנה

אשם ששחטו שלא לשמו הרי הוא פסול! (2) ועל דבר הלמד בהיקש אין משיבין, אפילו אם יש חילוק בין החטאת לאשם (3).

אמר מר בברייתא לעיל: **אמר לו רבי יהושע – חזורני חלילה לפרוך את הלימודים משני הצדדים.**

ומקשינן: אמנם על כל לימוד בפני עצמו יש פירכא, אך למה לא אמר רבי אליעזר **ליהדר דינא, ולוינו במה הצד** השהו שבשניהם, שחטאת ופסח שניהם נאכלים, ומחשבת שלא לשמה פוסלת בהן, אף אני אביא אשם, שנאכל, ומחשבת שלא לשמה תפסול בו! (א3)

ומתריצין: **משום דאיכא למופרך – מה להצד השהו שבהן שכן יש בהן צד כרת**, שחטאת באה לכפר על שגגת – כרת ומי שלא הקריב קרבן פסח חייב כרת, ונמצא שבהבאתו נפטר מכרת, ולפי שהם חמורים, החמיר בהם הכתוב לפסלם במחשבת שלא

שמצינו מקור אחר שאשם אינו נפסל במחשבת שלא לשמה, אמרינן ש"אותה" לאו דוקא, וכמבאר בגמרא לפי רבי אליעזר שהוכיח משויר פסח שגם הוא לא התמעט מ"אותה" [וראה הערה 4 לתוס'].

וכן משמע **בשטמ"ק** שהקשה הרי אין היקש למחצה, ומה לי שלומדים מהיקש זה מילתא אחרינא, הלא לכל מה שיכול ללמד בהיקש ראוי ללמוד ממנו. ותירץ ש"אותה" ממעט שרק חטאת נפסלת בשלא לשמה, ומגלה שההקש מלמד כולוהלן [והיינו בצירוף טעמו של רש"י].

3א. **רש"י** כתב שלומדים במה הצד מפסח וחטאת שנאכלין (ליום ולילה) והקשו האחרונים למה לא פירש שהצד שבהן הוא ששניהם נפסלין, ואמר **מו"ר הגרא"ל** שמסתבר לגרוס "שנפסלין" תחת "שנאכלין".

ועוד הקשו שהרי גם שלמים נאכלים, ואף על פי כן אינם נפסלים, וקושייתם מפני מחיקת התיבות "יום ולילה", והטעם שמחוקים הוא לכאורה משום שפסח אינו נאכל אלא עד חצות. אך כבר התבאר לעיל [ט א] שזמן אכילתו עד הבקר, ורק מצד מצוות אכילת פסח צריך לסיימו עד חצות. ואם כן מסתבר שהצד השהו הוא באכילת יום ולילה, מה שאין כן בשלמים שנאכלים לשני ימים ולילה. [ועיין קשה מתודה הנאכלת ליום ולילה, וכשרה שלא לשמה].

4. **מו"ר הגרא"ל** ביאר לפי דרכו [בע"א הערה 7] שנתנת דמה למעלה חומרא היא, שהרי בסמוך דונה בק"ו, ובהכרח שקושיות הגמרא כאן הן, למה פרך מדין "דמה למעלה" שאינו דין מיוחד בחטאת, כי כשם שזה ניתן דוקא למעלה כך השאר ניתנים למטה, [ראה שם 8, וי"ל]. והרי עדיף לפרוך מדינים שנאמרו דוקא בחטאת, [כגון שרק דם החטאת ניתן או נפסל לפני ולפנים].

2. תוס' להלן [ג"ה א] הקשו שלא מצינו שרבי אליעזר פוסל כבשי עצרת שנשחטו שלא לשמן אף שהוקשו לחטאת. וראה שם **בשטמ"ק** שנקט שלרבי אליעזר באמת נפסלין.

ובשפת אמת כתב שרבי אליעזר מודה לרבנן שממעטים מ"אותה", ששאר זבחים אין נפסלים במחשבת שלא לשמה. אלא שסבר שמאחר שהמיעוט ממעט רק דבר אחד עדיף למעט זבחי שלמי ציבור, שהיא אשם הוקש לחטאת, וכבשי עצרת מתמעטים כאשר הזבחים.

וביאר בכך למה הוצרך רבי אליעזר להקש, והרי כבר ביאר טעמו משום שאשם בא על חטא כמו חטאת, [וכך נקט רבי בהביאו דבריו במשנה], ובהכרח שלולי ההקש היה האשם מתמעט מ"אותה", וכמבאר בסוף דברי תוס' [ד"ה הרי]. וראה מה שכתבו **הקרבן אורה והגרא"מ הורביץ** בביאור דברי תוס' [ד"ה ומה, הערה 6], ולדבריהם אי אפשר לפרש כן, כי "אותה" הוצרך למעט עולה ואינו פנוי למעט זבחי שלמי ציבור.

3. כתב **רש"י**, בסוף שמענת מפרש טעמייהו דרבנן שנחלקו על רבי אליעזר – דסמכי אהיקשא אחרינא, והך היקשא דרשינן למילתא אחריתא. ובפשטות כוונתו למה שאמרו להלן [יא א] שלרבנן איתקש מנחה לחטאת מנחה לאשם, ללמד שמנחת נדבה דינה כאשר לפיכך קמצה שלא לשמה כשרה, ומוכח שאשם כשר שלא לשמו. ואשם לחטאת איתקש ללמד שטעון סמיכה. [והמקור שאשם כשר אף שלא לשמו למדהו ממיעוט "אותה" ולא זבחים אחרים, וסברו שההקש אינו מלמד לדמות אשם לחטאת לכל דבר, ולכן המיעוט מפקעו. ראה הערה 2 לתוס'].

ובצאן קדשים הקשה הרי לעיל [ה א] אמרו שרבנן הכשירו באשם שלא לשמו מפני שהתמעט מ"אותה". אמנם בהערה הבאה יבואר שלולי היקשא אחרינא סלקא דעתך שאין המיעוט של "אותה" ממעט אשם שהוקש לחטאת, ורק אחר

ומתריצין: רבי יהושע סובר **כרבי ישמעאל דאמר כל הדמים** של כל הקרבנות **טעונים ארבע מתנות** דם מפוסקות, שגם הקרבנות שמתן דמם הוא שתיים שהן ארבע, חייבים לעשותם בצורה שכל מתנה תינתן לחוד, שעומד בפניה אחת של המזבח ונותן על צידו האחד של המזבח ושוב חוזר ונותן על צידו השני, ולאחר מכן הוא ניגש לפינה הנגדית ונותן על צד אחד וחוזר ונותן על צד שני.

ונמצא שאין חילוק בין חטאת לשאר הקרבנות במספר מעשי הנתינה, אלא רק שבחטאת הוא נותן את ארבע המתנות בארבע קצוות המזבח, ואילו בשאר הקרבנות הוא נותן בשתי פינות מנוגדות. ומכיון שגם באשם הוא נותן את הדם בארבע מעשי מתנות, אפשר ללמוד אשם מחטאת, ולכן לא פרך רבי יהושע מדין זה.

אך עדיין מקשינן: הרי רבי יהושע יכול לפרוך מה לחטאת שכן **טעונה** מתן דמים של **ארבע מתנות על ארבע קרנות** תאמר באשם שגם לפי רבי ישמעאל שצריך לעשות ארבע מתנות מפוסקות, אין הן ניתנות על ארבע קצוות המזבח, אלא בשתי פינותיו הנגדיות ולכן הן נחשבות "שתיים שהן ארבע"?

ומתריצין: **ולטעמיך** למה הקשת רק מדין זה, והלא רבי יהושע יכול לפרוך מדינים רבים שיש בהם חילוק בין חטאת לאשם, שהרי **האיכא** מתן **אצבע** בחטאת שאינו נוהג באשם [שדמו נורק מהכלי ואינו ניתן באצבעו של הכהן].

וכן **האיכא** דין שצריך ליתן מתן דמים של חטאת על **קרן** המזבח למעלה, מה שאין כן באשם, שדמו ניתן על דפנות המזבח, ואין צריך להגביהם כל כך עד הקרן כחטאת.⁽⁵⁾

— **בחטאות החיצונות קאמרינן**, שאין דמן נכנס לפני ולפנים ובכל זאת פוסלת בהן מחשבת שלא לשמה, וכיון שרבי אליעזר למד מחטאות אלו לאשם אי אפשר לפרוך לו אלא שדמן נורק למעלה.

ועוד מקשינן: למה רבי יהושע פורך ממה שדם החטאת ניתן למעלה אף שאין זו חומרא, והרי עדיף לטעון לרבי אליעזר — מה לחטאת החיצונה שיש בה חומרא, **שאם נכנס דמה** של החטאת החיצונה **לפני ולפנים פסולה** החטאת, תאמר באשם שהוכנס דמו לפני ולפנים שאינו נפסל בכך.

ומתריצין: שאי אפשר לפרוך כך לרבי אליעזר, כי **אית ליה לרבי אליעזר שאף האשם** שהוכנס דמו לפני ולפנים נפסל בכך, והוא שווה בדיון זה לחטאת.

ועוד מקשינן: והרי רבי יהושע יכול לפרוך — מה לחטאת **שכן מכפרת על חייבי כריתות**, תאמר באשם שאינו מכפר על חייבי כריתות!?

ומתריצין: רבי אליעזר למד לאשם **מחטאת ד"שמיעת הקול"**, שאין היא מכפרת על כרת, אלא על האיסור שעבר העד בשעה שהשביעו חבירו לבוא ולהעיד עדות שהוא יודע לטובתו [בדיני ממונות], והוא כפר בהשבעתו וטען שאינו יודע, והוא עבירה של איסור לאו, אך אין בו כרת. ונקראת חטאת זו "חטאת דשמיעת — הקול" על שם הכתוב בה [ויקרא ה א] "נפש כי תחטא ושמעה קול אלה, והוא עד... אם לא יגיד ונשא עונו".

ועוד מקשינן: ולמה לא יפרוך רבי יהושע — מה לחטאת **שכן טעונה** מתן **ארבע מתנות** דמים נפרדות על ארבע קרנות המזבח, תאמר באשם, שאינו טעון אלא מתן שתי מתנות שהן ארבע, שנותן בשתי פינות מנוגדות במזבח, וכל זריקה המתפצלת לשני צדדים נחשבת כאילו נתן שתי מתנות?

בעולת העוף שאף שצריך ליתנה למעלה, מכל מקום אין צריך ליתנה על הקרן.

דהיינו, שהחומר ב"קרן" יותר מ"למעלה" הוא רק אם צריך להגביה וליתן הדם על הקרן, אך מצות נתינה על מקום קרן אינו חומרא, ולפיכך אף שמקום דם העולה על קרן, אין זו חומרא מעולת העוף. וראה גם בפירוש הר"ש על הספרא [אחרי מות פ"ח] שמקום דמים העליונים הוא למטה מהקרן, אך לא בכל חלקו העליון של המזבח, ויל"ע אם דבריו גם למאן דבעי קרן ממש, וראה עוד בסוף הערה 11.

ועל כך מתריצין לבסוף שנקט פירכא זו — מתוך שלש פירוכות שיכל לפרוך — כדי להשמיענו שאפשר לפרוך מדין שאינו מיוחד בחטאת.

5. רש"י פירש שחטאת חמורה בכך משאר הזבחים, שהרי אפילו עולת העוף שדמה ניתן למעלה מחוט הסיקרא אין צריך להגביה כל כך וליתנו על הקרן ממש, וראה **בשטמ"ק** שכתב שכוונת רש"י ליישב בכך למה פירכא זו שטעונה "קרן" אינה כלולה בפירכא דלעיל שכן דמה למעלה, וביאר שהרי מצינו

ומתריצין: **אמר אביי: אשם, שינתן דמו למעלה, לא מצית אמרת.** כי יש ללמוד קל וחומר מעולה שדמו של אשם צריך להנתן למטה דוקא ולא למעלה – **ומה עולה** שהיא חמורה בכך **שהיא קרבה כליל, דמה ניתן למטה,** שהרי לא נאמר בה קרנות, **אשם שאינו קרב כליל** אלא בשרו נאכל, **לא כל שכן** שאינו ניתן למעלה אלא למטה.

ומקשינן: **מה לעולה שכן אינה מכפרת על חטא,** תאמר באשם שמכפר על חטא, וכיון שהוא חמור בכפרה שהוא מכפר ינתן דמו למעלה כחטאת?

ומתריצין: **חטאת העוף** שבאה לכפר על חטא **תוכיח,** שאף על פי שהיא חמורה שבאה לכפר, ניתן דמה למטה.

וכי תיפרוך **מה לחטאת העוף שכן אינה מין זבח** – שאינה נשחטת אלא מולקים אותה⁽⁶⁾, תאמר באשם שהוא מין זבח, **עולה תוכיח** שהיא מין זבח ובכל זאת דמה ניתן למטה.

אחר תירוץ הגמרא שהתמעט דין דמה מ"אותה", נקטו ש"אותה" אינו ממעט מהקש, כי כל הנידון בסוגיין הוא רק בתחילת הברייתא שאין היקש, ואכן למסקנת הברייתא שהוקש אשם לעולה ינתן דמו למעלה.

אך אין זה נכון, כי כל דבריהם רק לגבי מחשבת שלא לשמה, ובה מסקינן ש"אותה" לא דוקא דהא שייר פסח, וכן מוכח בדבריהם [בד"ה ומה] שהבינו כרש"י שהנידון אחר ההיקש, שהרי כתבו על תשובת אביי דאתי קל וחומר ומפיק **מהיקשא.** וראה בהערה 10 כיצד יבארו את תירוץ הגמרא שממעט מהיקש. [וראה עוד בהערה 4 לתוס'].

8. **בצאן קדשים** הקשה מכאן על מה שטען רבי יהושע הרבי אליעזר "מה לחטאת שכן דמה למעלה" ואין ללמוד ממנה לפסול אשם שלא לשמה, ולכאורה אין זו טענה כי חטאת העוף תוכיח שדמה ניתן למטה ופסולה שלא לשמה, ונלמד ממנה לאשם. [ועל כך אין לפרוך "שכן אינה מין זבח" כי אדרבא נמצא שהיא פסולה אף שיש בה קולא, ותלמוד לאשם החמור]. וראה מה שתיריך **בטהרת הקדש.**

ומו"ר הגראי"ל אמר שלענין דין לשמה הסברא ש"אינו מין זבח" היא סיבה שצריך יותר לחשב לשמה כדי לעשותו קרבן, ואם כן אי אפשר ללמוד מעוף לדין לשמה באשם שהוא זבח מצד עצמו. [נהיינו משום שאין הנידון לענין פסול מחשבת לשמה באשם, אלא שחטרונה יעבב בו].

ובהערה 4 לתוס' נברר אם כל הנידון בסוגיין הוא אם המעלה שעולה כליל מחייבת להוסיף בה מצוה כגון לתת דמה למעלה ולעשותה לשמה, משא"כ באשם, או שהנידון הוא לגבי לפסול בחסרון לשמה וכמבואר להלן שלמדו כי מעלת כליל גורמת להכנסת דמה פוסלתה.

וכן **האיכא** בחטאת מתן דמים על חודה של קרן בדוקא, מה שאין כן באשם שאין דמו ניתן על החוד⁽⁶⁾.

אלא בהכרח צריך לומר, שרבי יהושע חד **מתרי – תלת טעמי נקט,** וכיון שכך, אין להקשות למה אינו פורך מארבע מתנות על ארבע קרנות.

אמר מר [ברישא של הברייתא]: **אמר לו רבי יהושע, לא, אם אמרת בחטאת שכן דמה ניתן למעלה מחוט הסיקרא,** תאמר באשם שדמו ניתן למטה מחוט הסיקרא.

ומקשינן: ולמסקנא, שרבי אליעזר לומד מהיקש "כחטאת כאשם", **לימא ליה יענה רבי אליעזר** לרבי יהושע וידחה פירכתו – **כי אכן אשם נמי נלמד בהיקש שיש לתת את דמו למעלה!?**

ושוב נלמד אשם מחטאת שנפסל במחשבת שלא לשמו, ואין חילוק בין חטאת לאשם שיפרוך לימוד זה⁽⁷⁾.

6. **השטמ"ק** [אות ט] כתב ששני דינים אלו של קרן וחודה נחלקו בהם תנאים לקמן [נג א] שהאומר לתת על קרן אינו מצריך לתת על חודה, והאומר על חודה אינו מצריך על קרן, וכוננת הגמרא להקשות לכל אחד לגבי הדין שהחמיר בו. וכן כתבו תוס' לקמן [צב ב ד"ה וקרן]. אולם מדברי רש"י [ד"ה ולטעמיה] משמע שרבי אליעזר ברבי שמעון צריך שיתן על קרן ועל חודה.

היינו שדעת תוס' שלפי רבי, שאין צריך לתת על הקרן עצמה, המצוה לתת ב"קרן" היינו בחודה, ומה שיכול לתת באמה שמכאן ומכאן היינו משום שהאמה הסמוכה לקרן נחשבת כקרן, ומצוה נוספת לתת בחודה. ונמצא שרבי אליעזר שאמר שצריך לתת בקרן של מובח ממש, אינו צריך לתת בחודה, שכולה קרן היא.

ואילו רש"י סבר שלפי רבי האמה לכאן ולכאן נחשבת כקרן עצמה, כי היא תחת הקרן שבראש המזבח, ולכן סבר שחזן מדין הקרן יש דין לתת בחודה, ואף רבי אליעזר ברבי שמעון שנתן על קרן ממש צריך שיתן על חודה, אך להלן [נג א] לא משמע כך. וראה עוד בהערה 11.

7. **רש"י** פירש שקושיית הגמרא היא הרי רבי אליעזר מקיש אשם לחטאת, ואם כן נאמר שאף אשם דמו ניתן למעלה, וכך ביארנו בפנים. וכבר תמזהו האחרונים שהרי קושיית הגמרא על תחילת הברייתא, ובה עדיין לא דרש רבי אליעזר הקש זה. [ראה מראה כהן].

אולם מדברי תוס' [ד"ה הרי] לכאורה נראה שלמדו בפשוטו שקושיית הגמרא היא על מה שלמד רבי אליעזר בתחילה מ"במה מצינו" שמחשבת שלא לשמה פוסלת באשם כחטאת, אם כן יהא דין אשם שזה לחטאת גם לענין מתן דם, ולכן אף

כשרין. ויקשה לרבי אליעזר הרי ממיעות זה מוכח כי אשם שנשחט שלא לשמו כשר?

ומתריצין: **ההוא "אותה"** האמור בשחיטת החטאת בהכרח **לאו דוקא** בא למעט את כל הזבחים ולהכשירם בשלא לשמו, **דהא שויר קרבן פסח** שפסול בזביחה שלא לשמו.

ומקשינן: אם אכן **"אותה"** האמור בשחיטת החטאת לאו דוקא הוא משום ששייר פסח, **הכא נמי** לגבי **"אותה"** האמור בזריקת דם החטאת – ונדרש ללמד שרק הוא ינתן למעלה במזבח – נטען כי **לאו דוקא** הוא, **דהא שויר עולת העוף** שגם דמה ניתן במזבח למעלה?

ומתריצין: דם עולת העוף אינו נחשב שויר, שהרי **זביחה** [בקרבתות הזבחים בשחיטה] **מיהא לא שויר מידי**, וכיון שעולת העוף אינה בכלל הזבחים אינה נחשבת שויר.

ואי בעית אימא: טעם נוסף שעולת העוף אינה נחשבת שויר, **הא מני רבי אלעזר ברבי שמעון היא, דאמר – האי מקום** מתן דמים של חטאת לחוד, **והאי מקום** של מתן דמים של עולת העוף לחוד, ולפיכך אף ששניהם ניתנים למעלה דם עולת העוף אינו נחשב שויר, משום שניתן במקום אחר מדם החטאת.

דתניא: דמים התחתונים ניתנין מחוט הסיקרא ולמטה, והעליונים מחוט הסיקרא ולמעלה.

אמר רבי אלעזר ברבי שמעון, במה דברים אמורים, שהעליונים ניתנין מחוט הסיקרא ולמעלה בלי קביעות מקום מסוים למעלה, בעולת העוף, אבל בחטאת בהמה לא די שנתנית דמה למעלה

וחזר הדין, לא ראי זה כראי זה, ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהן, שבעולה ובחטאת העוף, שהן קדשי קדשים ודמו למטה, אף אני אביא אשם שהוא קודש קדשים ויהיה דמו ניתן למטה⁽⁹⁾.

אמר ליה רבא מפרוקא לרב אשי: ולפרוך – מה להצד השווה שבהן שכן אין להן לעולה ולחטאת העוף **קצבה, תאמר באשם שיש לו קצבה**, שחייב להביא קרבן ששוה לפחות שני סלעים! וכיון שאין ראייה מהם שלא נלמד אשם מחטאת, שבה הקושיא, הרי רבי אליעזר יכול לענות לרבי יהושע כי אכן גם דם האשם ניתן למעלה, מהיקש "כחטאת כאשם", ואם כן אפשר ללמוד אשם מחטאת לפוסלו במחשבת שלא לשמה!?

ומתריצין: **אלא, היינו טעמא דרבי אליעזר** שאינו לומד מהקש שנתנית דם האשם למעלה, משום **דאמר קרא בחטאת "הכהן המחטא אותה – יאכלנה"** [וכונת הכתוב שהכהן הזורק את דם החטאת הוא זה שזכאי באכילתה]. ודרשינן מיעוט **"הכהן המחטא אותה יאכלנה"** שרק בחטאת נותן הכהן את דמה למעלה, **ואין דמו של קרבן נזרק למעלה⁽¹⁰⁾.**

ומקשינן: **אי הכי, שהמיעוט "אותה"** שנאמר בזריקת הדם של החטאת ממעט את שאר הקרבנות ממתן דמים למעלה, אם כן גם המיעוט "ושחט אותה לחטאת", שנאמר בשחיטת חטאת, **נמי נימא** שבא ללמד שאין מחשבת שלא לשמה פוסלת בשחיטת שאר קרבנות, ונדרשנו כך – "ושחט אותה לחטאת", אותה חטאת, בה בלבד נאמרה ההלכה שאם שחט את החטאת **לשמה היא כשרה** ואם שחטה **שלא לשמה היא פסולה, הא שאר זבחים** [כולל אשם] **ששחטן בין לשמן ובין שלא לשמן,**

10. כבר הערנו בהערה 7 שלכאורה תמוה שהרי בתוס' נ"ד ה' ה"רין כתבו שרבי אליעזר הוצרך להיקש כדי שלא יתמעט האשם מ"אותה", ואם הגמרא כאן עוסקת אחר שהוקש אשם לחטאת כיצד ממעטו לענין נתינת דמו למעלה.

ובהכרח שדברי תוס' נאמרו רק על המיעוט מ"אותה" האמור לגבי "שלא לשמה" שאינו מוציא מהיקש כי הוא "לאו דוקא" – כמבואר בסמוך ששייר פסח שהוא נפסל במחשבה זו – אך המיעוט "אותה" הנדרש לענין דין נתינת דמה למעלה שלא שייר בזביחה כלום, הוא "דוקא", וממעט אפילו אשם שהוקש לחטאת.

9. מו"ר הגראי"ל תמה שהרי בכל מקום הלימוד מ"הצד השווה" הוא שהטעמים הגורמים לדין בשני המלמדים הם גורמי הדין בדבר הנלמד, נוכח ביאר רש"י בסוטה כ"ט ב ד"ה [הצד], ואילו כאן ודאי מה שהם קדשי קדשים אינו סיבה שיוזק דמם למטה, אלא מהם למדים שיוזק למטה אף על פי שהם קדשי קדשים.

וראה בפני יהושע כתובות [סוף לב א] שהוכיח מכמה מקומות שהצד השווה יכול ללמד גם באופן הנדרש בסוגיין, דהיינו ששני דינים מלמדים שאין טעם החומר גורם להחמיר בדין, ולכן מקילים גם בדין הנלמד.

אלא רבנן, שהכשירו באשם שנכנס דמו מאי טעמייהו? הלא אשם הוקש לחטאת?

אמר רבא: רבנן סוברים כי "אשם שנכנס דמו לכפר לפנים – פסול", לא מצית אמרת, כי יש לנו ללמוד קל וחומר מעולה שאם נכנס דמה הוא כשר, ויש לומר מה עולה שהיא חמורה, שהרי היא קריבה כליל ובכל זאת אם נכנס דמה לפנים הרי היא כשירה [בין לרבנן ובין לרבי אליעזר], אשם, שהוא קל ממנה, שאינו קרב כליל אלא בשרו נאכל, לא כל שכן שלא נחמיר בו לפסול את דמו שנכנס לפנים, והקל וחומר יבטל את הלימוד מההיקש "כחטאת כאשם".

ומקשינן: הרי יש ליפרוך, כי מאידך, מצינו שעולה קלה מאשם – מה לעולה שאינה מכפרת על חטא, תאמר באשם שבא לכפר על חטא.

ומתריצין: מנחת חוטא, שהיא חטאת שמביא הדל בקרבן עולה ויורד, תוכיח, שאף על פי שבאה לכפר על חטא, אם הוכנסה פנימה אינה נפסלת, והוא הדין לאשם שהוכנס דמו לפנים⁽¹⁾.

הסיקרא התחדשה רק בכדי לקבוע מקום מתן דמה של חטאת, כי דם העולה ניתן רק על ראשו של מזבח, ובהכרח שסברו כרבי [להלן גג א] שדם חטאת ניתן מחציו ומעלה ולא דוקא על גופה של קרן. אבל לרבי הגרי"ז המחיצה נצרכה למקום מתן דם העולה [וראש המזבח הוא רק מקום עשייתה] ויתכן שסברו כרבי אליעזר ברבי שמעון.

ועוד עולה מדבריו, שלרבי אלעזר בר"ש נתינת דם על חודה של קרן, הוא מקום שנקבע למתן דם ולא למעשה עבודת החטאת גרידא, ונחלק עם רבי שסבר שמקומו מחוט הסיקרא ומעלה. ולפי זה צריך לבאר קושיית הגמרא לעיל "ילטעמיך האיכא קרן וכו'", שאין הכוונה להוסיף על פירכת רבי יהושע שאמר שכן דמה למעלה, כי לא שייך שתי מקומות "למעלה" ו"קרן" אלא מקשינן שיפרוך "קרן" ולא "למעלה" ודוחק, ובפשטות מוכח דהיינו מקום עשייתה, והיינו שחוץ ממקום מתן דם בקרן, נאמר דין לזרקו על חודה.

וראה בזבח תורה [להלן גג ב] שהקשה למה אמרו בסוגיין שרק רבי אלעזר בר"ש סובר שמקום דם חטאת בהמה חלוק ממקום דם עולת העוף, והרי גם רבי סובר שצריך לתת דם חטאת על קרן, אלא שסובר שכל היורד כנגדה דינה כקרן, ואילו מקום עולת העוף אינה דוקא על קרן, אלא ניתנת מחצי המזבח ומעלה בכל מקום, ואין מקומם שווה. [וראה בהערה 5 שגם עולת העוף נותן על מקום קרן, ורק אין צריך להגביה עליה, וכן מסקנת תוס' להלן סד. וראה בהערה 6 שנחלקו אם לפי רבי נחשב כמקום הקרן].

1. מהוכחת הגמרא משמע שהפסול חל בקרבן ולא בדם, כי

מחוט הסיקרא, אלא היא עצמה [דהיינו דם החטאת עצמה] אינה נעשית אלא על גופה של קרן [שהיא הקרן הבולטת למעלה מגג המזבח אמה על אמה]⁽¹⁾.

תנן התם: כל הקרבנות שמתן דמיהם על מזבח החיצון, שהכניסן לפנים וחזר ונתנן בחוץ – רבי עקיבא פוסל וחכמים מכשירים, שהיה רבי עקיבא אומר כל דמים החיצונים שנכנסו לכפר להיכל פסולים. וחכמים אומרים אין נפסל אלא דם חטאת חיצונית בלבד שנאמר בה "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אהל מועד לכפר בקודש לא תאכל באש תשרף" [ויקרא ו-כג], ואין למדים ממנה לשאר הקרבנות, ולפיכך גם אם נכנס דמם פנימה הרי הם כשרים. וחזר ונותן את דמם על מזבח החיצון.

רבי אליעזר אומר: אף האשם שהובא מדמו פנימה לכפר נפסל כדן החטאת, שנאמר – **כחטאת כאשם!**

והוינן בה: בשלמא רבי אליעזר מכשיר שאר קרבנות ופוסל אשם, כדקאמר טעמא, שהוקש אשם לחטאת, [וכן מובן טעמו של רבי עקיבא לפסול בכלול משום שדרש מ"כל" לרבות כל הקרבנות].

ומה שמיעט דם האשם מנתינה למעלה, ולא נקט שהמיעוט הוא מנתינה על הקרן בלבד, צריך לומר בפשטות, שלולי ההקש לחטאת היה דמו ניתן ככל הקרבנות למטה, וזה השמיענו המיעוט מ"אותה" שדינו ככל הקרבנות, ואין סיבה לחלק ולמעטו רק מקרן ולא מלמעלה.

11. הגרי"ז [בהלכות פסוה"מ] הקשה למה לא אמרה הגמרא שעולת העוף אינה שיוור לפי רבי נחמיה ורבי אליעזר בן יעקב שאמרו [בדף סה א] שעולת העוף אינה נעשית אלא בראש המזבח, ואם כן מקומה שונה ממקום חטאת בהמה שנעשית מחצי המזבח ומעלה. ולמה צריך להעמיד את השיוור דוקא כרבי אלעזר ברבי שמעון.

הוכיח מכך ש"ראשו של מזבח" שנאמר בעולת העוף נאמר על כל עשייתה דהיינו ממליקתה ואילך, – ואינו כ"גופה של קרן" שנאמר רק כמקום מתן דמים שלה בלבד – ובאמת מקום מתן דמים שלה הוא למעלה מחוט הסיקרא כחטאת בהמה. [ואף שאם מיצה דמה שלא בראש המזבח פסולה, משום שמקום עשייתה בראשו של מזבח, מכל מקום אינו נחשב כניתן "שלא במקומו", אלא כניתן "שלא כמזוהו" ונפקא מינה שיכול לאספו ולזרקו שוב כדלהלן כז א].

ונמצא שלרבי נחמיה ורבא² מקום מתן דם עולת העוף שיה למקום דם חטאת בהמה שהוא למעלה מחוט הסיקרא, ולכן לא נחשב כשיוור למיעוט שנלמד מ"אותה", שהוא בדיני מקום נתינת הדם.

ולולי דברי הגרי"ז היה נראה שרבי נחמיה ורבא² חולקים על רבי אלעזר ברבי שמעון, שהרי לדבריהם מחיצת חוט